

ŪCZBA 27

KaszĚbschi ksyżcowie

RŌMAN DRZĚDZŌN, DANUTA PIOCH

Ksyżěc to pŏ pŏlskŭ *książę*. Możemě těż rzec **ksążã**. **Ksyżěnka** to *księżniczka*, a **ksążnŏ** – *księżna*. Wězi ksyżěca stoi **krŏl**, dali mŏże běc **cesŏrz**, to je *cesarz*. Ō ksyżěcu abŏ krŏlu mŏżemě těż rzec **panŏrz / panownik**, to je *władca, panujący*.

Cwicěnk 1

Przczětŏj gŏdkã i przelożě jã na pŏlschi jãzěk. Wězwěskŏj do te sŏwŏrz kaszĚbskŏ-pŏlschi. (*Przczětaj rozmŏwě i przětłumacz jã na jězyk pŏlski. Wykorzystaj do tego sŏwnik kaszubsko-pŏlski*).

– To je krŏtczě, to je dłudżě, to cesarskŏ stolěca, to sã skrzěpczi, to sã basě, to ŏznŏczŏ cesŏrza...

– Hŏla, hŏla, czě tě spiěwŏsz? Tak to nie jidze! Kŏ w ŏriginale je „kaszĚbskŏ stolěca” i „Kaszěba”.

– Ně czě tě! Prawie mŭsi běc „cesarskŏ” a „cesŏrz”. „Nŏtě” pŏwstaě w XIX stalatim, czěj na KaszĚbach panŏrzã běł niemieccki cesŏrz, chtěren swŏjã stolěcã miŏł w Berlinie.

– Mie sã tak co nie widzy! To pŏkazěje, że Kaszěbi ni mielě swŏjich gwěsněch panŏrzŏw. Nie běło to bě lepi zaspiewac: „to ksążãcŏ stolěca, to ŏznŏczŏ ksyżěca”?

– Ha, ha, mŏże bě běło lepi, ale w XIX stalatim, z tegŏ, co sã z historii wdarzã, titularnym kaszĚbsczim ksyżěcã běł prawie niemieccki cesŏrz, chtěren erbŏwŏł nen titel pŏ zŏpadnopŏmŏrskich ksyżěcach – Grifitach.

– Prawie ŏ Grifitŏw mie szŏ, ale těż gduńskich panŏrzŏw – Sobiestawicŏw. Wědŏwŏ mie sã, że maŏ ŏ nich wiěmě.

– Mŏsz prŏwdã. Dзецě za rěgã rozmieją wěmienic wszětczich pŏlskich krŏlŏw, ale jakbě sã spitŏł ŏ kaszĚbsczich ksyżěcŏw, tej bě pewno nawetka nie wiedzaě, że taczě běłě.

– Jo, chŏcbě taczě ksyżěc z Gduńska Swiãtopŏłk II Wiŏldzi abŏ nen Mestwin II, chtěren z Przeměsłã II z Wiŏlgŏpŏlschi pŏdpisŏł ŭkŏd w Kãpnie – kŏ to běło barŏ wŏżně wědarzenie.

– Nie gŏdŏm ju ŏ Grifitach, co rãżdzěłě na Zŏpadnym Pŏmŏrzym, a mielě swŏj grŏd w Szczecěnie. Chcemě rzec taczě Bŏgŭsłŏw XIV, chtěrněmŭ w XVII stolecym ŭdaŏ sã zŏczěc w jedno caŏã Zŏpadnã Pŏmŏrskã.

– Abŏ nen Erik Pŏmŏrsczi, panŏrz na Darłowie – ten cě miŏł cekawě żěcě. Krŏl Szwědŏw, Děnŏw, Norwěgŏw, jaż kŭreszcze mŏrsczi rabŭsznik.

– Źlě ŏ krŏlach gŏdka, to Źŏł, że Kaszěbi nigdě krŏla ni mielě.

– Jakŭż niě? Mielě! Chŏcbě taczě Antŏn Őbram, Hilari Jastak czě Karŏl Krefta.

– Wejle jo. Lenŏ z najima „kaszĚbsczima krŏlama”, to ju je jinŏ historiŏ.

Cwicěnk 2

Pŏdsztrěchnij w teksce pŏzwě wěmienioněch tam panownikŏw. (*Podkreśl w tekskie nazwy wymienionych tam władcŏw*).

Dospŏrãżdzě zestŏwk (uzupělnij tabelkě):

panownik	jiny jistnik	czasnik	znankŏwnik	przczasnik
	cesarstwo	-		
	krŏlewion	krŏlowac		
		-	ksążãcy	pŏ ksążãcěmŭ

Ūłozě i zapiszě piãc zdaniŏw z wěbrŏnyma z zestŏwkŭ sŏwama. (*Ūłŏż i zapisz piěc zdań ze sŏwami wybranymi z tabelki*).

Cwicěnk 3

Przelożě zdania na kaszĚbschi jãzěk (*przczětaj zdania na jězyk kaszubski*):

Najbardziej znanym cesarzem był Napoleon.

Niektŏre kraje Europy majã jeszcze krŏlŏw.

Pomorzem rãżdzili książěta.

Książě pomorski przekazał Pomorzě pod panowanie pŏlskiego krŏla.

Cwicěnk 4

Wěpiszě z tekstu pŏdsztrěchniãtě sŏwa, dopiszě do nich taczě jich fŏrmě abŏ sŏwa pŏkrewně, żebě kŏdzě cz, dz wěmienilo sã na k, g. (*Wypisz z tekstu podkreślone sŏwa, dopisz do nich takie ich formy bãdz sŏwa pokrewne, aby kaźde cz, dz wymienilo siě na k, g*).

Na spŏdlim pŏkŏzŏněch wězi przykãdŏw mŏże ŏmŏwic cekawã znankã kaszĚbszczěgŏ jãzěka, chtěrna pŏlěgŏ na tim, że spŏłzwãczy k, g przed i abŏ e stŏwajã sã mitczim cz, dz.

(Na podstawie podanych wyżej przykładów można omówić ciekawą cechę języka kaszubskiego, która polega na tym, że spółgłoski k, g przed i lub e przechodzą w miękkie cz, dź).

- Zapiszë czile jinszych przykładów wëmianë k, g na cz, dź. (Zapisz kilka innych przykładów wymiany k, g na cz, dź).

Cwiczeńk 5

Bôczë (wiadomôsc z ùczbë 1.), że zwãczy sz, ź, cz, dź są w kaszëbiznie miltczë i tak nôlezi je wëmawiac [jakno ś, ź, ć, dź]. (Zwróc uwagë [wiadomôsc z lekcji 1.], że dźwięki sz, ź, cz, dź są w języku kaszubskim miękkie i tak należy je wymawiac [jako ś, ź, ć, dź]).

Cwicze mltkã wëmowã zwãków sz, ź, cz, dź na taczich przykładach (ćwic mltkkã wymowë dźwięków sz, ź, cz, dź na następujących przykładach):

Taczi dłudzi dźibczy czij.
Taczë dłudżë dźibczë nodzi.

Cwiczeńk 6

Wëzwëskùjącë wiedzã z internetu, wëpiszë miona czile kaszëbszczich ksyżëców z dynastii Sobiesławiców i Grifitów. Rzeczë, czym są zasłużëlë dlŌ swòjich zemiów. Dowiedz są téz, gdzie na Pòmòrzim szła grańca midzë jednym a drëdżim ksãstwã. W jaczich wiekach panowelë ksãżãta na Pòmòrzim? (Korzystając z wiedzy z internetu, znajdź i wypisz imiona kilku kaszubskich księzãt z dynastii Sobiesławiców i Gryfitów. Powiedz, czym się zasłużyli dla swoich ziem. Dowiedz się, gdzie na Pomorzu przebiegała granica pomiędzy jednym a drugim księstwem. W których wiekach panowali księzãta na Pomorzu?).

Cwiczeńk 7

Jaczi gard bël sedzbã kaszëbszczich ksyżëców z dynastii Grifitów. Zapiszë pŏzwã pŏ pŏlskù i kaszëbskù. (Jakie miasto było siedzibã kaszubskich księzãt z dynastii Gryfitów. Zapisz nazwë pŏ polsku i kaszubsku).

- Òkreslë pŏłożenië gardu na karce Pŏlscki. (Określ pŏłożenië miasta na mapie Polski).

Zdrzë, jak są zmienila fŏrma jistnika Szczecëno w ōdnieseniem do pŏlszczëgŏ jãzëka. Co są w tym słowie zmienilo? (Popatrz, jak zmienila się forma rzeczownika Szczecëno wzglëdem jej polskiego odpowiednika. Co się zmienilo w tym słowie?).

Niejedne jistniczi w kaszëbszczim jãzëkù mają jinszi gramaticzny ōrt niżlë w pŏlszczëznie (niektóre rzeczowniki w kaszubszczyźnie mają inny rodzaj gramaticzny niź w języku polskim), np.: Szczecin – Szczecëno; dyszel – dıszla; ciën – cëniŏ; Bytów – Bëtowŏ.

Przełożë zdania na pŏlscki jãzëk. (Przetłumacz zdania na język polski).

Mŏjim ùlubionym gardã je Szczecëno.
Diszla przeszkŏdza kŏniŏm w cygnieniem wŏza.
W miesãdzowim widze je dobrze widoczno cëniŏ.
Bëtowŏ je pŏwiatowim gardã na Kaszëbach.

Cwiczeńk 8

Na karce Pòmòrzëgŏ pŏkazë zemie slëchającë do Sobiesławiców i Grifitów – Zŏpadnŏ Pòmòrskŏ i Gduńszcë Pòmòrzcë. Wëliczë wŏzniészë gardë przënołëznë do jednëgŏ i drëdżëgŏ ksãstwa. (Pokaż na mapie Pomorza ziemie należące do Sobiesławiców i Gryfitów – Pomorze Zachodnie i Pomorze Gdańskie. Wymień ważniejsze miasta należące do jednego i drugiego księstwa).

Cwiczeńk 9

Wëmëslë i zapiszë ōmŏwienia do hasłŏw z krzëżny tãgŏdczi (Wymyśl i zapisz omówienia do hasel z krzyżówki).

SŁOWÓRZK

erbŏwac – ōdziedziczyc; mie są tak co nie widzy – nie podoba mi się; tak to nie jidze – tak to nie brzmi; wdarczëc so – przypominać sobie

UCZ SIĘ ONLINE

www.skarbnicakaszubska.pl